Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto

Rautatieläistenkatu 6

00520 Helsinki

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024
https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+41/2023
VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_1+2023.pdf
Lausuntoa pyydetään erityisesti vaka-opettajien aloituspaikkojen osalta.

Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto (VOL) kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta kirjallisesti lausua vuoden 2024 talousarvioesityksestä ja keskittyy tarkastelemaan esitystä varhaiskasvatuksen lähtökohdista seuraavasti:

Varhaiskasvatuksen vaikuttavuus on kansainvälisin tutkimuksin osoitettu. Lasten sosiaaliset, emotionaaliset ja kielelliset taidot luodaan jo päiväkodeissa. **Tutkimukset ovat tuoneet yhä vahvemmin esille, että varhaiskasvatus on keskeisessä roolissa lasten oppimiskyvyn ja eriarvoisuuden ehkäisyssä. Varhaiskasvatus vaikuttaa erityisen voimakkaasti, jos lapsen perheen sosioekonominen asema on muita matalampi.**

Kansallisen osaamisperustan vahvistamisen kannalta varhaiskasvatuksen kehittämistä tulee jatkaa pitkäjänteisesti ja systemaattisesti. **Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto tukee opetusministeriön helmikuussa 2023 julkaistua virkanäkemystä, jonka mukaan varhaiskasvatuslain toimeenpanoa on nimenomaan jatkettava määrätietoisesti, jotta henkilöstön koulutustasoa saadaan nostettua vuoteen 2030 mennessä.** Kehittämisen tulee perustua tutkimustietoon osana koulutusjärjestelmää sekä lapsen sivistyksellisenä oikeutena.

Varhaiskasvatuksen opettajien saatavuus

Pienten lasten varhaiskasvatus vaatii osaamista ja ymmärrystä pienten lasten oppimisen taustalla olevista mekanismeista ja heille sopivista kasvatus- ja opetusmenetelmistä. **Tämä edellyttää opettajakoulutuksen suorittaneita varhaiskasvatuksen opettajia.** Resurssien riittävällä ja oikein kohdentamisella päiväkodeissa saavutetaan sekä yhteiskunnan että yksilön näkökulmasta lyhyellä ja pitkällä aikavälillä merkittäviä hyötyjä.

Erityisesti suuret kaupungit kamppailevat henkilöstön riittävyyden kanssa, mutta opettajapula on koko maata koskeva. Opettajapula on vaivannut alaa vuosikymmeniä ja varhaiskasvatuslain normatiiviset tavoitteet nostivat lopulta esiin vuosikymmeniä järjestelmää jäytäneen mittavan varhaiskasvatuksen opettajapulan.

Sivistysvaliokunta on edellisellä hallituskaudella todennut eri yhteyksissä varhaiskasvatuksen koulutetun henkilöstön ja koulutuspaikkojen merkityksestä (mm. SiVM 7/2019 vp, SiVM 1/2021 vp, SiVL 3/2019 vp, SiVL 17/2021 vp ja SiVL 19/2021 vp). VOL toteaakin, että **henkilöstöpulan ratkaisu edellyttää yli hallituskausien ulottuvaa kehittämistä.**

Talousarvioesityksessä korkeakoulujen aloituspaikkoihin on suunnattu 11,7 miljoonaa euroa. Tästä olisi ollut mahdollista hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti suunnata rahoitusta varhaiskasvatuksen opettajien koulutusmäärien nostolle 1400 aloituspaikan tasolle. **Yliopistojen aloituspaikkojen lisäys tämän määrän saavuttamiselle olisi ensi vuodelle 250–300 uutta lisäaloituspaikkaa. Tämä olisi tarkoittanut varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen aloituspaikkojen lisärahoitusta 2–3 miljoonalla eurolla.**

Budjettiehdotuksessa linjattu jako korkeakoulujen välillä tarkoittaisi vain 1,7 miljoonaa euroa yliopistoille, mikä ei riitä ensi vuoden koulutuspaikkojen lisäämiseen alkuunkaan.

➔ **VOL esittää, että varhaiskasvatuksen opettajien koulutukseen tulee ensi vuodelle suunnata 2–3 miljoonaa euroa ja vaatii hallitusohjelman mukaisesti 1 400 varhaiskasvatuksen opettajan kouluttamista vuosittain yliopistoissa.**

Varhaiskasvatuksen opettajamäärän tarvittavat lisäykset

Vuosi	2024	2025-2026	2026-2027	2027-2028	2028-2029	2029-2030	2030-2031
Opiskelijamäärän lisäys	400	550 (lisäys 300+ 250)	550 (+ vuoden -25 lisäys 550)	550 (+edellisten vuosien lisäykset 550/vuosi)	550 (+550+550)	550 (+550+550)	550 (+550 +550)
Kulut €	2,8 milj. €	6 milj. €	9,6 milj. €	12 milj. €	12 milj. €	12 milj. €	12 milj.

OAJ

Opettajapula kasvaa joka vuosi, jollei riittäviä toimenpiteitä käynnistetä ajoissa. Yllä olevasta taulukosta on nähtävissä OAJ:n laskelmien mukainen tarve varhaiskasvatuksen opettajakoulutukselle vuoteen 2031. VOL huomauttaa, että koulutuspaikkojen lisäystarve sekä kustannus riippuvat siitä, millaisia toimia ja kuinka **nopealla aikataululla toimeenpannaan.**

Päiväkotien henkilöstörakenteen kehittämiselle ja koulutustason nostolle on pitkä siirtymäaika vuoteen 2030. **Lain edellyttämään henkilörakenteeseen pääseminen edellyttää määrätietoista ja suunnitelmallista toimeenpanoa. Siirtymäaika uuden varhaiskasvatuslain mukaiselle henkilöstömitoitukselle on tulossa voimaan seitsemän vuoden päästä, eikä lain toimeenpanon edellyttämiä riittäviä toimia ole vieläkään toteutettu.**

- ➔ **Vuoden 2024 jälkeen ministeriön ja yliopistojen välisessä sopimuksessa on nostettava nykyinen sovittu koulutustavoite 855 paikasta 1400 paikkaan vuodessa.**
- ➔ **Nykyisestä opettajankoulutukseen kohdennetusta rahoituksesta on jatkossa käytettävä enemmän opettajapulasta pitkään kärsineeseen varhaiskasvatukseen ainakin vuoteen 2030 saakka.**

Varhaiskasvatuksen veto- ja pitovoima

VOL korostaa, että varhaiskasvatuksen päämäärätietoinen ja pitkäjänteinen kehittäminen on keskeinen osa opettajien ja koko alan veto- ja pitovoimaa. Tämän ovat havainneet muun muassa Kantonen ja muut (2020): varhaiskasvatuksen opettajan ammattiin vahvasti suuntautuneiden käsitykset viime vuosien varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisen kehittämisen ja arvostuksen noususta ovat varsin myönteisiä. **Usko alan kehittämisen jatkumiseen on alalle suuntautuneiden mielestä ratkaisevaa.**

Poukkoileva politiikka on erityisen kriittistä varhaiskasvatuksen veto- ja pitovoiman kannalta, jonka vahvistaminen on kuitenkin kirjattu hallitusohjelmaan. Poukkoilevaisuus tuottaa sen, ettei alaa harkitsevat tiedä, mikä varhaiskasvatuksen kehittämisen suunta tulevaisuudessa on. **Varhaiskasvatus tulee vakiinnuttaa perusopetuksen mukaisesti, jotta varhaiskasvatus pääsee kehittymään sekä järjestelmänä että alana.**

Varhaiskasvatuslaki painottaa pedagogiikkaa, mikä on ollut vahva varhaiskasvatuksen kehittämisen suunta viime vuosien aikana. On keskeistä, että pedagogiikasta vastaavat ovat yliopistollisen opettajakoulutuksen suorittaneita opettajia ja kasvatustieteellisen tutkinnon suorittaneita päiväkodin johtajia.

Varhaiskasvatuksen kehittämisessä tulee ottaa mallia perusopetuksen onnistumisista ja välttää muissa maissa tehtyjä virheitä.

Varhaiskasvatuksen maisterikoulutuksen riittävyydestä on lisäksi huolehdittava, sillä uusi laki muutti päiväkodin johtajien kelpoisuuden varhaiskasvatuksen maisteritasoiseksi vuodesta 2030 alkaen. Varhaiskasvatuksen laadun kehittäminen tarvitsee suomalaista varhaiskasvatustutkimusta ja opettajakoulutus tarvitsee varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen suorittaneita kasvatustieteen tohtoreita. Varhaiskasvatuksen maisterikoulutus on silta varhaiskasvatuksen tohtoritutkintoon. Tältä osin tarvitaan sekä varhaiskasvatuksen opettajakoulutettuja että myös varhaiskasvatukseen suuntautunutta kasvatustieteen maisterikoulutusta.

Tasa-arvorahoituksen vakiinnuttaminen

Talousarvioesityksessä esitetään tasa-arvorahan nostamista 65 miljoonan euroon. VOL katsoo, että rahoituksella voidaan tukea sellaisia alueita, joilla perheiden sosioekonominen tilanne voi olla haastava. Rahoituksen turvin on muun muassa palkattu varhaiskasvatuksen erityisopettajia ja pienennetty lapsiryhmiä, jolloin opettajat voivat vastata paremmin lasten yksilöllisiin tarpeisiin.

Edellisellä kaudella uusittu rahoituslaki antoi mahdollisuuden jakaa rahoitusta neljälle vuodelle kerrallaan vähentäen merkittävästi rahoitushakujen hankaluutta. Talousarvioesityksen mukaan tämä on nyt uhattuna. Suunnitelmassa oleva tasa-arvorahan taso vaihtelee vuosittain 25–75 miljoonan välillä, mikä aiheuttaa epävakautta sekä johtaa väistämättä toistuviin hankkeisiin.

Tasa-arvorahan taso 65 miljoonaa vuodelle 2024 tulee säilyttää koko hallituskauden ajan vakaana, jotta rahoituksen vaikuttavuus voidaan saavuttaa. Myös rahoituksen myöntämisen kriteerit tulee olla samat kuin

vuosina 2021–2022. Tämä helpottaa avustuksen hakemista ja se on mahdollista kohdistaa vaikuttavimpaan osaan eli kelpoisten opettajien ja erityisopettajien määrään ryhmissä. Rahan käyttöä tulisi myös seurata.

- ➔ **Tasa-arvorahoitusta tulee ylläpitää tasaisena koko kehyskauden ajan ja sen myöntämistä tulee edellyttää neljäksi vuodeksi kerralla.**

Lopuksi

Varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen siirto ylipistoihin vuonna 1995 on vahvistanut kaikkien opettajien yhtenäistä tietopääomaa ja muodostaa näin lapselle sujuvan jatkumon varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. On tarpeen huomioida, että vaativat normatiiviset tavoitteet ovat nostaneet toiminnan tavoitteita päiväkodeissa ja nykyisin mittavissa määrin henkilöstö, jolla ei ole koulutusta opettajan tehtäviin, hoitavat opettajan tehtäviä. Kansallinen varhaiskasvatuksen arviointi tulee nostamaan yhä enemmän esiin sellaisia vaatimuksia, jota edellyttävät opettajakoulutuksen suorittaneiden opettajan koulutuksen tuomaa osaamista ja vahvaa pedagogiikan johtamisen osaamista päiväkodin johtajilta. **Henkilöstön uupumisen kannalta opettajapula ja päiväkodin johtajien pedagogiikan johtamisen osaaminen ovat nyt ja seuraavien vuosien aikana erityisen kriittisiä.**

Lähteet: Kantonen, E., Onnismaa E-L., Reunamo, J. & Tahkokallio L. (2020). Sitoutuneet, epävarmat ja poistujat – varhaiskasvatuksen opettajaksi opiskelevien sitoutuneisuus työelämään opintojen loppuvaiheessa. Journal of Early Childhood Education Research, 9(2), 264-289.

Helsingissä 19.10.2023

Anitta Pakanen

puheenjohtaja
Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto

Jaana Lahdenperä-Laine

varhaiskasvatuksen asiantuntija
Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto